

Förord.

Östersocknens Byalag firar i år sitt 20 års jubileum. Syftet med byalaget skulle vara att främja kunskapen om hembygden, sociala och kulturella förhållanden och dess utveckling, utge publikationer och delta i hembygdsforskning.

Med facit i hand kan man konstatera att byalaget under Kaj Ole Nyroos 20-åriga ordförandeskaphunnit med en hel del till fromma för Östersocknen. Det har varit många och säkert också svåra beslut, men han har ”lotsat skutan” med säker hand. Byalaget har haft en vittomspännande verksamhet under åren. Byalaget har ett eget byalagshus, egen brygga, simstrand och dansbana. Om man betänker att allt arbete har gjorts på idéell bas är det med glädje och stolthet man kan konstatera att mycket kan uträttas om viljan och sammanhållningen finns.

Min förhoppning är att byalaget allt framgent skall verka som en sammanhållande faktor i Östersocknen och bidra till att kommande generationer får insikt och kunskap om sin hembygd och känna gemenskapen med alla åldrar.

Östersocken i februari 2004

Marlene Sjöblom
medlem i byalaget

Bildande av ett Byalag i Östersocknen.

I mars 1984 fick alla östersocknare ett upprop i postlådan om intresse fanns att bilda ett byalag och bygga en dansbana, i så fall skulle man möta upp den 1 april hos Kaj Ole Nyroos i Horsholma. Trots snöstorm och trafiksvårigheter mötte 17 personer upp och 20 personer hade anmält sitt intresse per telefon.

Det beslöts enhälligt att upprätta en stiftelseurkund, förslag till stadgar och registrera föreningen.

En interimstyrelse valdes bestående av:

Kaj Ole Nyroos	ordförande
Göran Jansson	vice ordförande
Regina Henriksson	sekreterare och kassör
Roland Sjöblom	medlem
Marjatta Isaksson	medlem
Lars Sundblom	suppleant
Börje Gustavsson	suppleant

Medlemsavgiften bestämdes till 20,-mark

På mötet beslöts att planera för byggandet av en dansbana redan till midsommaren 1984 och att utse lämplig plats för densamma samt anordna insamling och lotterier för finansieringen. Det beslöts också att byalaget skulle överta ansvaret för midsommarstångens skötsel och iordningsställande.

Flygande start.

Det blev en flygande start för interimstyrelsen. Redan vid mötet den 9 april stod det klart att dansbanan skulle byggas nere vid Kullholm. Arrendekontrakt på 30 år skrevs den 19 april med markägarna. Byalaget deltog med tio andelar i Kullholmsvägen. Ett kostnadsförslag för dansbanan om 10.000,- hade tagits fram. Man tänkte ta ett banklån för att kunna påbörja arbetet omedelbart, men insamlingen bland medlemmarna gav så bra resultat att banklån ej behövdes. Elektricitet till Kullholm skulle få tas med kabel från Gustavsro. Arbetet med banan skulle göras på talko av medlemmarna.

Vid ett allmänt möte i Bönehuset föredrogs stiftelseurkund och förslaget till stadgar vilket godkändes, och det beslöts att låta registrera byalaget. Varje styrelsemedlem hade gått med insamlingslista i sin respektive by och samlat in 8.140, 80 mark till startkapital.

Nu blev det bråttom, midsommaren var nära. Den 28 april ordnades städtalko på Kullholm och den 12 maj gjöts plintarna till dansbanan. Under ledning av Kaj Ole Nyroos påbörjades bygget den 2 juni. Sällan har man sett så många flitiga ”gubbar” som då. Det spikades dagar och kvällar och lagom till midsommaraftonen stod dansbanan färdig och också ett litet hemlighus uppe på berget. Det var dock inte bara ”gubbarna” som jobbade flitigt. Kvinnorna ordnade med kaffe och bullar åt arbetsfolket, band kronor till midsommarstången och hjälpte till där det behövdes.

Så kom då midsommaraftonen. Det var folkfest i Östersocknen med både gamla och unga. Det var en speciell stämning då stången restes och flaggan gick i topp. Efter att ha sjungit ”Åläanningens sång” och ”När solen tänder sina strålar”, vandrade alla till Kullholm. Där ståtade den nybyggda dansbanan, prydd med unga björkar, som ett litet smycke i kanten av lövskogen. Ordföranden Kaj Ole Nyroos höll invigningstalet och som sig bör skulle bandet klippas och banan förklaras invigd. Runar Sundblom från Skogboda fick hedersuppdraget att klippa bandet och även öppna dansen med sin Anna-Lisa, då han var den enda som varit med på alla talkotillfällen då banan byggdes. Det dansades ringlekar med barnen och serveringen av korv, kaffe och hembakt bröd skedde från ett provisoriskt presenningstålt. Dansen pågick sedan till solen gick upp.

Midsommaraftonen var och har sedan dess varit medlemmarnas fest med gratis inträde, dock har även gäster varit välkomna.

Den första sommaren ordnades även ett par allmänna danser på banan samt en träff för medlemmarna. Så var det första året till ända.

Medlemmar.

Beslöts att som medlem antaga person som bor i Östersocknen eller har anknytning via släktskap. Under det första verksamhetsåret hade byalaget 198 inskrivna medlemmar och medlemsavgiften var 20,- mark.

Medlemsantalet har under åren varierat mellan 170 – 200 medlemmar.

Från 1994 behövde ej barn under 16 år betala medlemsavgift.

En stadgeändring gjordes 1999 så att även icke östersocknare kunde bli s.k. stödjande medlemmar med rätt att närvara vid medlemsfestligheter men dock inte med rösträtt.

Medlemmar fick också rätt att hyra dansbanan och Bystugan för egna fester för en fastslagen hyra, även partytält kan numera hyras.

Mark- och fastighetsägare.

Genom ett gåvo- och legoavtal med markägarna övertog byalaget de två kvarvarande väderkvarnarna i Horsholma och Sommarö 1989, för att kunna restaurera och bevara dem.

Byalaget hade i och med dansbanan en plats till samvaro sommartid, vintertid fanns dock ingen lämplig lokal som träffpunkt. 1989 anhöll byalaget till kommunstyrelsen om att få överta Sanda skola till byagård, men fick nej då en snickerirörelse var verksam i huset som ej så lätt kunde hitta en annan lokal. 1990 blev byalaget erbjudna att köpa Markusas mangårdsbyggnad i Skogboda som byagård. Planerna var så långt gångna att köpebrevet var klart att undertecknas då ägarna ångrade sig.

Men 1997 fick byalaget två nya erbjudanden om köp. Dels den då nerlagda Sandaboden med tillhörande brygga av Föglö Handelslag samt det gamla bönehuset i Sanda av Lisbeth och Kenny Fellman. Vid årsmötet 28 mars beslöts att satsa ordentligt och köpa in bägge fastigheter vilket också verkställdes under året. Det viktigaste var att få en egen brygga i denna del av östersocknen. Senare ordnades en tävling om vad f.d. Sandaboden skulle heta och det vinnande förslaget blev "Amalias" efter den första köpmannen i butikens historia. Ett legoavtal skrevs på 50 år om bönehusets tomt, huset som länge kallats "Bystugan" i folkmun fick behålla namnet. Nu var byalaget fastighetsägare., med stora ekonomiska åtaganden och ännu större arbetsbörda innan projektet kunde föras i hamn.

Vid lantmåteriförrättningen vid Amalias inlöstes även tillandningen av byalaget.

Idéella arbeten.

Andra verksamhetsåret var det åter full fart med bräder, hammare och spik på Kullholm. Då byggdes ett serveringshus invid dansbanan. Arbetsvilligheten var stor bland medlemmarna, både män och kvinnor deltog med liv och lust. För att besökare skulle ha möjlighet att sjövägen ta sig till Kullholm behövdes också en brygga att angöra vid, den byggdes i bolag med de som hade båthus där.

Det blev en andhämtningspaus efter de första hektiska åren, bord och bänkar snickrades dock till dansbanan. Men nya projekt var på kommande. Planer fanns att försöka bevara och restaurera de båda kvarvarande väderkvarnarna i Horsholma och Sommarö för eftervärlden. Arbetet med själva kvarnstommarna påbörjades, de brädades om, målades och fick nya tak. Kontakt togs med "kvarnexperten" Berglund i Geta som lånade ut ritningar till vingarna. Under vintern 1989 byggdes löpare och vingar till båda kvarnarna vid Näversholma snickeri. De monterades på under våren och kvarnarna var åter i dugligt skick.

Ingalunda sinade arbetslusten trots det. Efter flere danstillfällen på banan med regn och dåligt väder tog idéerna fart, kunde man möjligen bygga ett tak över alltihopa? Robert Sjöblom gjorde ritningar och 1990 ekade åter hammarslagen på Kullholm. Nu hade man tak över huvudet och hängde man pressenningar längs sidorna kunde det blåsa och regna hur mycket som helst, det var både torrt och ombonat.

Fem föreningar på Föglö lät bygga egna marknadsbord 1993. Där deltog även byalaget med arbete och kostnad för ett bord.

Under de följande fem åren gjordes inga större arbeten, blott sedvanligt underhåll av de ägodelar byalaget skaffat sig.

Byalaget blev fastighetsägare.

Men 1997 kom en ny era in i byalagets historia. Då blev byalaget fastighetsägare på riktigt, med både Bystugan och Amalias. Bägge husen var i stort behov av renovering. Man började så smått med att reparera det mest akuta vid Amalias medan diskussionerna gick höga om vad man egentligen skulle ha dessa båda hus till och vilken funktion de skulle ha i framtiden. Bryggan som hörde till Amalias var dock en mycket viktig del i ägandet, vilket alla var överens om. Så småningom togs beslutet att koncentrera sig på Bystugan och försöka renovera den innan förfallet blev ännu större. Tisdagskvällarna under sommaren 1999, och likaledes somrarna sedan dess, har varit talkokkvällar på Bystugan. Det gamla tegeltaket plockades bort, takstolarna riktades, nytt undertak spikades innan en plåtslagarfirma gjorde nytt plåttak över hela huset. Sedan revs all brädslåning på två av ytterväggarna och ersattes med ny, och hela huset målades i en vacker röd färg. Alla ytterfönster runt hela huset skrapades och målades och en ny trappa gjordes. Utedass och ett nytt vedlider har också byggts. Underhållsarbeten och målning har gjorts jämsides på Amalias, strandboden, bryggan och kvarnarna. Bryggan har förstörats med en uteplats med bord och bänkar och en liten simstrand har anlagts invid, vilken har varit enormt populär.

Arbeten inomhus i Bystugan har också gjorts. Den gamla predikstolen togs bort samt en del av bänkarna i stora salen, köksinredningen revs och ersattes av en annan, dock begagnad, vilken skänktes till byalaget, och vatten drogs in. Renoveringen av köket har gjorts med lejd arbetskraft för att underlätta för den idéella arbetsgruppen. Nu väntar renovering av innerväggarna och elinstallation för värme, och sedan har byalaget en fungerande lokal att sammankomma i under alla årets månader.

Aktiviteter.

De tre första åren anordnades en isfest, tre allmänna danser per sommar plus midsommardansen. Flunderfest på Algarsö för medlemmarna anordnades de två första åren. Alla fem byar, Brändö och Sanda som en by, fick vardera i uppdrag att anordna en av festerna per år enligt ett rullande schema. Årets första evenemang var fastlagsbrasan som eldades i Sanda på fastlagstisdagen och den traditionen har hållit i sig sedan dess. Sedan kom isfesten som hölls i mars, på Bofjärd, de tre första åren. I strålande vinterväder anordnades pimpelfiske, pulk- och kälktävlingar, skytte, slädfärder för barnen, servering m.m. Isfesterna var mycket välbesökta. Så kom då fyra år utan is, därefter anordnades en friluftsdag på Kullholm istället under några år, med olika tävlingar, korvgrillning och trevlig samvaro. Så småningom minskade publikintresset och den senaste friluftsdagen anordnades 1997. Byalaget har också hållit i arrangemangen kring kommunlunken några gånger.

Den första sommardansen på banan hölls i mitten på juni under sex års tid, men då det ofta var ganska kallt på kvällarna före midsommar så falnade intresset och dansen drogs in. Midsommarfirandet har däremot blivit tradition, med stångresning på Högholm, lotteri, servering och dans på Kullholm för medlemmarna, utom 2002. då blev det ingen dans på midsommaraftonen då det var svårt att få funktionärer till den. Det kändes snopet att inte samlas på Kullholm efter stångresningen, så redan året därpå var ordningen återställd.

Under tio års tid anordnades också en onsdags- och en fredagsdans för allmänheten. Men undan för undan minskade publiktillströmningen, fredagsdansen fortsatte ännu några år men 1999 togs beslutet att upphöra med de allmänna danserna. De bar sig inte längre ekonomiskt.

Däremot har grisfesten, som introducerades 1987 på Kullholm, blivit en obruten tradition. Den är endast för medlemmarna och ev. gäster till dem. Då äts grillad gris med olika tillbehör, det sjungs och dansas tills solen går upp. Många trevliga program har under åren roat medlemmarna, kanske sandabornas magmimik och Spice Girls var det som skrattades mest åt, ett visst år.

Shoppingresor till Stockholm på hösten hörde till aktiviteterna några gånger i början av byalagets verksamhet, men det blev ingen tradition. En och annan teaterresa har det också blivit.

Ett par julmarknader har byalaget anordnat och likaså ett par visaftnar. Vad som däremot blev återkommande under de första åtta åren var ”Staffanssången”. Den gick till på så sätt att på natten mellan julannandagen och jultredjedagen vandrade ett manligt sångargång från gård till gård och sjöng ”Staffan”. Seden att sjunga ”Staffan” är mycket gammal och härrör sig från den tiden då ungdomen inte hade så mycket egna medel att använda till sina sammankomster. De gick i stället runt i byarna och sjöng och tiggde samtidigt ljus, bröd, fisk och vad ät- och drickbart det gick att få. Det användes sedan på tredjedagskvällen då ungdomarna ställde till fest i någon storstuga. Nu tiggde dessa nutida sångare inte något, men de förväntade sig naturligtvis att bli ordentligt förplägade, vilket de också blev.

Vad fanns att göra då sommardanserna inte längre var inkomstbringande och medel behövdes? Då kläcktes idén om att ordna en sommarfest vid Amalias, ett strandparty. Platsen nere vid sjön var ju perfekt en vacker sommar dag. Man kunde komma med båt och man kunde anordna roddtävlingar m.m. Sagt och gjort. Medlemmar från alla byar hjälptes åt med arrangemangen. Det ordnades stort lotteri, program, tävlingar, loppis och försäljning av allt som hör till livets nödort. Det togs inget inträde men förutsattes att publiken skulle spendera pengar på lotter, mat och dryck. Det blev succé. Nu har strandpartyt blivit byalagets viktigaste inkomstkälla och succén har hållit i sig i sju år hittills. Cirka 400 personer brukar besöka festen varje sommar.

Midsommarstången.

Midsommarstången på Högholm blev i och med byalagets bildande, dess ansvar. Redan år 1906 restes Föglös första midsommarstång på Högholm i Sommarö. Den hade då ett annorlunda utseende än idag. Då fanns inte några granna kronor utan en riskvast i änden av tvärslåarna och en i toppen, vilket är brukligt ännu i några skärgårdskommuner. Abel Jansson målade vimpeln, som var av trä, i grönt, rött och vitt, det som sedermera har blivit Östersocknens färger. Stången flyttades ett par gånger under åren, men från 1930 och tills idag står stången uppe på berget Högholm.

Nya stommar till kronorna gjordes 1988 och 1997 ersattes den gamla stången med en ny. Byalagets damer har varje vår samlats i Bystugan för att binda nya kronor. Gun-May Jansson har i många år, långt före byalagets bildande, ansvarat för att kronorna har blivit klara till midsommaraftonen.. Hon har gjort en stor kulturell gärning för hela Östersocken.

Förr bands kronorna med silkespapper men då färgen upplöstes efter första regnet och ett nytt färgbeständigt material, fiberväv, fanns att få, användes det numera. På midsommaraftonsförmiddagen samlas man vid Högholm för lövning av stången. Oftast är det kvinnor och barn som plockar asplöv, vilket har körts dit före, och binder lövband. Männens streckar lövbanden på stången och kronorna med Finlands, Ålands, Sveriges och Östersocknens färger hängs på. Allt är klart för stångresningen senare på kvällen. Ett lotteri med många vinster finansierar materialet till stången. Efter stångresningen hissas Ålands flagga i topp och det hurras och sedan sjungs ”Ålänningens sång” och ”När solen tänder sina strålar” det är en tradition som borde få fortleva. Man får hoppas att den nya generationen känner historiens vingslag och fortsätter att smycka midsommarstången på Högholm.

Medelanskaffningar.

Flera stora insamlingar har gjorts, både av penningmedel och stock för att få virke och annat material till renoveringarna som har utförts. Vid varje festtillfälle har mindre lotterier anordnats. Banklån togs vid inköpet av fastigheterna. Detta lån har kunnat betalas tack vare de stora lotterier som anordnats vid Amalias strandpartyn och även av all annan försäljning vid dessa tillfällen.

Medlemsavgifterna utgör en årlig inkomst. Östra Socknens Marthaförening har bidragit vid flera tillfällen, vilket är hedersamt. Bidrag har också influerat från Museibyrån för renoveringen av kvarnarna och Bystugan. Även Föglö lantmannagille deltog med medel till renoveringen av kvarnarna.

En del donationer har byalaget också fått mottaga. Under åren har också många medlemmar, firmor och även andra, sponsorerat med lotterivinster, försäljningsvaror och även deltagit i annonskostnader, vilket har varit ytterst värdefullt för ekonomin.

Tack vare ett oförtröttligt arbete med att samla in medel på alla sätt, är byalaget skuldfritt i dag och har möjlighet att kunna ha lejd arbetskraft för att få en del arbeten utförda.

Samhällsengagemang.

Byalaget har även engagerat sig socialt genom att bidra till alarmsystem i pensionärlägenheterna i Hemgården, med delkostnad för anskaffande av parabolantenn till omsorgshemmet, till cancervård och till de boendes midsommarfirande på Hemgården och omsorgshemmet Nygård. Även FUF har fått bidrag till renovering och till nya bord i Vikingaborg.

Kultur.

För många år sedan hade en ägonamnsinventering gjorts i Östersocken. Från Svenska Litteratursällskapets arkiv i Helsingfors beställdes kopior av denna inventering 1994. Den kopierades och laminades till ett exemplar för varje by i Östersocken. Den finns tillgänglig hos en i varje by bofast person.

1995 fick byalaget en anhållan från kulturnämnden i Föglö om byalaget skulle kunna ta ansvar för Gloskärs fornminnesområde. Då Gloskärs spetälskehospitalsområde ligger inom Östersocknen beslöts att ta ansvar för skötseln av detsamma. Området hade röjts och gjorts iordning för besökare för många år sedan, men hade ej skötts om under senare år och blivit oframkomligt. Rolf Sjöblom har sedan övertagandet fungerat som syssloman för området.

Fiskevård.

Gäddyngel har utplanterats i flera omgångar runt Östersocken.

Dokumentation.

Byalagets verksamhet finns dokumenterat med bilder i ett album, som, då Bystugan är färdigt renoverad kommer att finnas där. Alla Amalias strandpartyn finns dokumenterade på CD och kan lånas av medlemmarna.

En 80-års historik gjordes av Rudolf Jansson 1986 om midsommarstången i Sommarö.

Sammanfattning.

Inom medlemskåren finns ett brett yrkeskunnande vilket har utgjort en viktig stomme för byalagets framgångar. Detta gäller bland både kvinnor och män, alla har sitt kunskapsområde. Det måste framhållas att många av medlemmarna har lagt ner hundratals timmar med arbete för byalaget under åren. Det är inte bara männen som jobbat idéellt. Kvinnorna har bakat tusentals bullar, kakor och pannkakor, kokat hundratals liter kaffe, servat arbetsfolket, vikt och sålt lotter, tiggat vinster, ordnat program och varit allmänt aktiva inom alla områden. Man måste ge alla, både män och kvinnor, en eloge för allt arbete de gjort till fromma för hela Östersocken.